

ներու առողջապահութիւնն աւագ կարեւորութիւն կը ստանար Աղղին մէջ, ամէն վարժարան կ'ունենար հետզհետէ իր առանձին բժիշկը, եւ վերջ ի վերջոյ դպրոցական առողջապահութիւնը մանկավարժական հրապարակային դաստիարակութիւններու մէջ ալ բաւական լայն տեղ մը կ'ունենար 1900ին. բան մը, որ գրեթէ ատաղին անգամ կը նշանակուէր թրքահայուն կրթական պատմութեան մէջ:

Ըստ այսմ, առաջինայ հատորը կը պարունակէ Գր. Թորգոմանի դաստիարակութեանց ամփոփումը: Ամբողջ գործը հինգ դասի բաժնուած է Ա. դասով 1—32 ցոյց կու տայ դաստիարակի մը դերը դպրոցական առողջապահութեան մէջ, Բ. դասը 33—61 մանրամասն կը նկարագրէ դպրոցի մէջ պատահող այլեւայլ հիւանդութիւններն ու անոնց պատճառները. Գ. դասը 62—84 կը խօսի ֆիզիքական դաստիարակութեան վրայ, Դ. դասը 85—100 կ'աւանդէ ֆիզիքական կրթութեան հարկաւոր եղանակները, այսինքն քրտանքն ու խաղը, Ե. դասին 101—144 նիւթն է՝ դպրոցական երաժշտութիւնը, ի մասնաւորի շաշնականը, եւ ասոր՝ դպրոցական առողջապահութեան մէջ ունեցած բարերար ազդեցութիւնը: Կայ «Բժիշկը դպրոցին մէջ» խորագրով Զ. դաս մ'եւս 145—205, որուն մէջ ի մասնաւորի կը շեշտէ ազգ. վարժարաններու առողջապահական վիճակին վրայ Տակոյ բժշկի մը պէտքը. հոս ամփոփուած են նմանապէս Ուսումն. Խորհուրդէն Գր. Թորգոմանի վստահուած վերոյիշեալ պաշտօնին առթիւ իւր գրած ու հոն կարգացած երեք գրութիւնքը եւ վերջապէս ուսուցիչներու ուղղուած քանի մը գործնական ու դպրոցական առողջապահութեան կանոններ:

Այս է ահա ընդհանուր պարունակութիւնը խորին հմտութեամբ գրուած գրքոյկիս, որուն մէջ իւրաքանչիւր նիւթ հիանալի ու համոզիչ ոճով կը մեկնաբանուի:

Զբոմապէս կը յանձնարարենք զայս հայ դաստիարակ-ուսուցչաց, որ կրնան գնահատել ու — օգտուիլ այսպիսի օգտաւէտ գործէ մը, որուն մէջ պիտի տեսնին բարձր տեսութեանց հետ միասին — գործնական խրատներու

va-de-mecum:

Հ. Գ. ԳԱՐՈՒՅԻՆԻԱՆ

1. ԱԿՆԵԱՆ 4. Ն., Տիմիթէոս Կուզ հայ մատնագրութեան մէջ. 2. ԱՐԱՌԻԱՆ Հ., Հայերն Նոր բառեր Տիմիթէոս Կուզի Հակաժողովրդական մէջ: Վիեննա, 1909, էջ 4+106: Գինն 150 Փր. (ԱզԳ. ՄԱՃ. ԺԸ):

Աղեքսանդրիոյ հայրապետին՝ Տիմիթէոս Կուզի նորագիւտ Հակաճառութիւնը (հրտ. Էջմիածին 1909), առիթ եղած է երկու ծանօթ բանասիրաց առաջինայ ուսումնասիրութեանց, որոնք լոյս տեսած են կանխաւ Հոկտեմբերի մէջ (1908—09): Հ. Ակիսեան իրեն նպատակ ընտրած է ուսումնասիրել Հակաճառութեան թարգմանութեան ժամանակը, հանգամանքները եւ արժէքը, եւ կը յանդի հոն թէ թարգմանութիւնն կատարուած է Զ դարու կիսուն, ոչ քաջ հայերէններու ասորիներու ձեռագր, խիստ հեղինակաւ լեզուով եւ ոճով: Այս առթիւ բնականապէս տարածած է խօսքը նաեւ թարգմանութեան յարակից խնդիրներու վրայ, շատ սիրուն կերպով պարզելով Զ դարու հայ թարգմանական գրականութեան շարժումը կրօնական-վիճական խնդրոց վրայ Հակաճառութեան մեծ ազդեցութիւնը եւն եւն: Ուսումնասիրութեան կցած է Հ. Ակիսեան յաւելուած մը «Տիմիթէոս Ա. Աղեքսանդրացի» (էջ 49—60), որուն վրայ կենսագրական եւ մատենագրական ակնարկ մը ձգելէ յետոյ, կը հրատարակէ առաջին անգամ անոր «Ի Ս. Կոյնն եւ յՈղջոյնն Եղևարեթի» ծառն երկու ձեռագրաց վրայէն:

Երկրորդ մասին մէջ Հ. Աճառեան յերեւան կը հանէ «Հակաճառութեան» մէջէն 88 հայերէն Նոր բառ, տալով իւրաքանչիւրին իմաստն եւ կարեւոր ստուգաբանութիւնը: Հատ յաջող են ընդհանրապէս լեզուագէտ հեղինակին մեկնութիւնք. բայց ոչ յամենայնի: Ինչպէս Հոկտեմբերի թիւներէն կը խոստանայ լուսարանութիւններէն եւ մասամբ նաեւ Հ. Ակիսեանի տողերէն (էջ 46—48) կ'երեւան, հեղինակն այս 88 նոր բառերու թուին մէջ առած է եւ այնպիսիներ, որոնք հոյեմէն Զ. Բաբեյ, այլ յունարէնի վրայէն կերտուած Զուլուք Բաբեյ: Այսպէս Զուլուք, որ ինչպէս կը դիտէ խմբ. կերտուած է յուն. ἐκνοսի նմանութեամբ եւն: Այստեղ մատնացոյց կ'ընենք նման ուրիշ կէտ մ'ալ, Տիմիթէոսի թարգմանին ոչ միայն ինչ ինչ տեղեր նորալուր բառեր կերտած է, այլ եւ յունարէն բնագիրն սխալ կարդալով, ուրիշ իմաստներ թարգմանած է. նման դէպքեր նշանակած է եւ Աճառեան: Այսպիսի պարագայի մէջ թարգմանուած է նաեւ յուն.

սօրօժը ինչ 222 էջին վրայ. ուր կը կարգանք. “Հպեցաւ ձեռամբ մարդկանով առ ինչ Որդւոյ ալրոյն ի քաղաքի կոչեցելում Նային, եւ հրամայէ երիտասարդին մարդկանով ձայնիւ եւ լեզուով եւ յարոյց զմեռուցեալն:” Հոս խօսքը Ղւմ. է. 14 համարի վրայ է, ինչպէս դիտել կու տայ եւ Աճառեան, ուր ըստ հին թարգմանութեան կըսուի. “Եւ մատուցեալ մերձեցաւ ի ք-ի-դ-ն...”: Աճառեան այս հիման վրայ կը գրէ. “Ըստ այսմ ինչ կը նշանակէ դագաղ” (էջ 94): Բայց քանի որ նման գործածութիւն մը այլուր չի պատահիր կը կարծենք թէ թարգմանիչն հոս կարգացած ըլլալ սօրօժ, որ ճշգրիտ ինչ, կոյտ կը նշանակէ:

Հ. Պ. Փ.

Ատրպատ Մարասպանայ Անդաթ. — Թարգմ. Յ. Թիմոսիան. Նիւ-Յորք, Ատրս տպագրական ընկերութիւն, 1909, էջ 41:

Պր. Յ. Թիմոսեանի պահանջներէն թարգմանութեան շարքին՝ երկրորդ գիրքն է այս փորձիկ հատորը, կարեւորագէն վերջը: Հեղինակը պահանջ Ատրպատ դենպեան է, որ կը ծաղկէր Գ. դարուն՝ Հապուհ Բ. ժամանակ, Նախանձաւոր մը Մաղղեղանց դնին, որուն նորոգիչն ալ հանդիսացած է: Ատրպատ՝ իւր Զարգուշտ որդւոյն առածի ձեռով ուղղած է շարք մը բարոյական խրատներ, դաստիարակելու համար: Այդ խրատականները — 155 սող ընդ ամենը, կը կազմեն թարգմանութեան մարմինը (էջ 6 — 21), զորս լուսաբանած է Մեծ. Թարգմանիչը բազմաթիւ շահագրգիռ ծանօթութիւններով բնագրին լուսանցքին վրայ եւ առանձինն՝ ծանօթութեանց բաժնին մէջ (էջ 22 — 41), սակայ ի նկատի առնելով նաեւ Հառլէզի եւ Փեղութեանի գաղղիներէն եւ անգղիներէն թարգմանութիւնները: Երրորդ հատոր մ'ալ այս շարքէն, ինչպէս կը յուսացնէ Մեծ. Թարգմանիչը, լրիս պիտի տեսնէ քիչ ժամանակէն:

Ս. Ն.

ԱՅԼԵԻԱՅԻԸ

1. ՕՏԵՐ ԲՆՈՒՆԻ ԶՄՔԱՐԻՒՄ ԳՆՈՒՆԻՑԻՈՅ ՏԵՂԵՆԻՈՒ ՄԵԼ:

“Հանդէս Ամ.” 1909, էջ 231, 279, 341, հրատարակեցինք Զաքարիայի տաղերը, որոնց մէջ երգիչը գործածած էր բաւական յաճախութեամբ

արարերէն, պարսկերէն եւ տաճկերէն բառեր, նաեւ ինչ ինչ հայերէն նոր բառեր. ասոնց ամփոփումն եւ իմաստը տուած ենք արտասպառութեան վերջը. պատշաճ կը համարենք տարբերութեամբ բառարանն ներկայացնել նաեւ Հանդիսի ընթերցողայ, որոնց թերեւս անիմանալի մնացած ըլլան անոնք: Բառացանկին մէջ գործածուած համառոտութիւնք են. Կ. = Կ-ի-դ, Կ. = Կ-ի-դ-ն, Կ. = Կ-ի-դ-ն, Կ. = Կ-ի-դ-ն: Մեծապատ. Ա. եւն կը ցուցնեն տաղերու թիւը: Այս կարգի քանի մը գիտողութիւն խառնած է մեզի վերջերս նաեւ Գոկտ. Յ. Թիմոսեան, զոր ստորեւ կը հրատարակենք անփոփոխ: Մեծ. բանասիրին դիտողութիւնք թէ եւ մեր հաւաքման մէջ կանխաւ արդէն առնուած էին ի նկատի, այսու հանգրեւ ուշագրաւ կը մնան միշտ եւ յարգի:

ԱՄԲՐԱՐ. = Գ-ի-դ, անուշահոտ Նիւթ մը. գաղ. ambregis, գերմ. Ambra. “Կլափք մուշկ եւ ամբար անուշահոտ է”, Բ., 62:

ԱՊՈՒՆԱՅԱՅԻՍ, = Կ-ի-դ-ն-դ-ն. աղբիւր լողոյն կենաց, աղբիւր կենաց. Կ.:

Ա.Է.Պ. Կ. Է՛ղ, զարման. Կ-ի-դ-ն-դ-ն, զարմանալ, յայտնի կը թիւ. “Ես ի յիս յալէպ մնացի”, Կ.:

ԲԱՂԶԷ, Կ. Է՛ղ, պարտէզ. Գ., 44 եւն:

ԲԷԶԱՐ ԼՈՒՆԵԼ, Կ. Է՛ղ, օճախ, ձանձրանալ, տաղտանալ. Բ., 35:

ԳԵՄ, Կ. Է՛ղ, այն տեսն. նմանապէս, հաւատարմապէս, նաեւ, նոյն իսկ. “Գեմ” քունն է քնար կենաց, Կ.:

ԿԻՆԵԱՆ, Կ. Է՛ղ, անհոտ. Կ. Է՛ղ, մէկ պահ լռեան, նա քեզ գունահ է, Բ., 134:

ԴԱՄ, Կ. Է՛ղ, անգամ, ասկէ եւր Է՛ղ, ամէն անգամ, միշտ. “Քուպ կու տայ ինքն յամէն դամ”, Գ., 55:

ԴԻԼՊԱՐ, Կ. Է՛ղ, հմայիչ, որտաքաւ, գեղեցիկ. “Գիւպար բուպուրն հետ ծաղկընուն”, Գ., 9:

ԴՈՒԼԱՅ, = Կ-ի-դ, աղօթք, իղձք, մաղթանք, ողջոյն. այսօր ալ վանեցուց բերանը կ'արտաբերուի Կ-ի-դ-ն. “Սալամ տուողայ տարան վարդի”, Գ., 16:

ԶԱՐ, Կ. Է՛ղ, որը, հեծեծանք, լաց. “Զար եւ ֆիղին կանչեմ”, Բ., 22:

ԶՈՒԼԱՆ, = Կ-ի-դ, ջիւղ, ջուր. ջուր կենաց. աղբիւր անմահութեան. Կ.:

ԸՈՒՖԷՊ, = Կ-ի-դ (ԲՆՆ), սպաստան. “Գերծաւ կոչիկ ի յուրեպէ”, Կ.:

ԹԱԳՊԻՐ, = Կ-ի-դ, Զար, միշտ. հարք. Կ-ի-դ-ն, Զար բնէ, հարք ի գործ դնել. “Գուրք աստար թարգմար քեզի”, Գ., 77:

ԹԱՂԱՐԱՆԻ, Կ. Է՛ղ, շրջապատ. “Կապել թաղարան”, Կ.:

ԹԱՌ, Կ. Է՛ղ, դալար, թարմ. փափուկ, քնքայլ. “աղբուր ու թաւ է քեզն ըլլ”, Գ., 48:

ԺՈՒԿՍ, Կ. Է՛ղ, միմուռն առ ցամառ, առ վշտի. “Ժուկան իսկ պատահէ”, Գ., 21:

ԼԱՆ, Կ. Է՛ղ, 1. սուտակ, նուաքար. 2. կարմիր գոյն. “Ասակ” որպէս ըլլալ սպիտակ ու կարմիր. Բ., 114: